

הרב הראל דביר

הנאה בשבת ממים שחוממו בהיתר במיחם גלישה ('גלישבת')

ראשי פרקים

ה. רחיצה במים שחוממו באוטומציה	א. פתיחה
ו. היתר שתיית המים לשיטה האוסרת רחיצה	ב. איסור ההנאה מהסילון שבחמי טבריה
ז. סיכום	ג. דעת הרמב"ם
	ד. דעת הרא"ש

א. פתיחה

גלישבת הוא מיחם מוסדי המיועד לשבת ומאושר על ידי מכון צומת. השימוש בו נפוץ בבתי חולים, במלונות ובמוסדות חינוך. הבעיה שאותה בא גלישבת לפתור היא שבמיחם מוסדי רגיל, על מנת לספק כמות מים גדולה, קיים מנגנון המכניס מים קרים מצנרת המים לאחר כל צריכת מים חמים, ובכך גורם המשתמש להרתחה של המים. בגלישבת מערכת בקרת הכנסת המים מנוטרלת, ובמקומה נכנסים מים בתדירות שנקבעה מראש לתוך מכל הרתחה נפרד. ממנו גולשים המים הרותחים מיד לאחר הרתחתם אל המכל המרכזי של המיחם, ואם אין בהם צורך, הם גולשים לביוב דרך פתח שנמצא במיחם המרכזי. כך ניתן לצרוך מים רותחים מבלי לגרום לפעולה חשמלית או לבישול מים קרים.

לאחרונה טען הרב ישראל מאיר מורגנשטרן בספרו מטבח-כהלכה (עמ' 375) שיש גזירה האוסרת שימוש במים שנכנסו לגלישבת במהלך השבת וחוממו בו, אף אם החימום עצמו נעשה בהיתר. הרב מורגנשטרן הסתמך בדבריו על שיטת המגן-אברהם דלהלן, שלפיה קיימת גזירה כזו, והיא העומדת ביסוד פסיקות של הרמב"ם והרא"ש.

מאמר זה יוקדש לדיון בדבריו ובראיותיו המרכזיות של הרב מורגנשטרן. טענתנו היא כי שיטת המגן-אברהם אינה מוסכמת, והאחרונים כבר התקשו בה וסללו דרכים חלופיות בהבנת דברי הרמב"ם והרא"ש, ולפיהם אין כוונתם לגזירה כזו. בנוסף, אחרונים רבים התירו גם לשיטת המגן-אברהם הנאה ממים שחוממו בשבת באוטומציה, או הנאה שאיננה רחיצה - שני היתרים הרלוונטיים בגלישבת.¹

ב. איסור ההנאה בשבת מהסילון שבחמי טבריה

במשנה (שבת לח, ב) נאמר: 'מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין, אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה'. איסור השימוש במים מובא במשנה ובגמרא **כתוצאה של איסור ההטמנה**,² ונראה אפוא שיסוד האיסור בדין 'מעשה שבת' האוסר הנאה מחילול שבת. ואכן,

- המאמר קוצר כדי להתאימו למסגרת הפרסום, וניתן לקבל ממני גרסה מלאה שלו, הכוללת התייחסות פרטנית לראשונים נוספים שעליהם הסתמך הרב מורגנשטרן בספרו. שלחתי את הדברים לרב מורגנשטרן לפני כחצי שנה, ולעת עתה לא קיבלתי ממנו התייחסות לטענות, ועודני מקווה לקבל. לדיון נוסף בנושא, ראו בספר חימום המים בשבת (פ"ח עמ' 70-80), ובגיליון אספקלריה מ (אייר תשפ"ב) עמ' 39-40.
- הקביעה שאנשי טבריה עברו על איסור הטמנה משתמעת מהמשנה, ומפורשת בגמרא (לט, א-ב): 'אמר רב חסדא: ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרי להו רבנן - בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום'.

הראשונים למדו מהמשנה ומהגמרא שיש איסור להשתמש בדבר שחומם באיסור של הטמנה,³ ונראה שאין כוונתם לגזירה מיוחדת על עצם השימוש במים שחוממו בשבת, אלא לאיסור שימוש במים הנובע מהאיסור להטמין. וכן כתבו בשביתת-השבת (מלאכת מבשל אות קכו ד"ה בגמ') ובמילי-דשמעתא (שבת ס"י ט אות ה ד"ה ונראה ראה).

ג. דעת הרמב"ם

נאמר בגמרא (שבת מ,ב): 'תנו רבנן: מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן, ובלבד שלא ישתטף בצונן ויתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מים שעליו'. הרמב"ם (הל' שבת כב,ג) הביא דין זה בלשון זו: 'מתחמם אדם כנגד המדורה, ויוצא ומשתטף כל גופו בצונן; אבל אינו משתטף כל גופו בצונן ומתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מים שעליו, ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין'. מדברי הרמב"ם עולה שאין איסור לחמם יד בודדת רטובה, אלא רק את כל הגוף. וכן כתב הב"י (או"ח שכו,ה): 'ולפי זה, אף על פי שיחמם ידיו בעוד המים עליהם, אין בכך כלום'. וכן הוסיף וכתב הרמב"ם (שם, ד): 'יסד אדם ידו במים או בשמן ומחמם כנגד המדורה, והוא שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא כריסו של תינוק נכוית בהן'. מכך משמע שטעם האיסור בחימום הגוף כנגד המדורה הוא לא חשש מעצם חימום המים, אלא שהתחממות מיד לאחר שטיפה היא כרחיצת כל הגוף, האסורה משום גזירת הבלנים, שבמקורה התייחסה למים שחוממו בערב שבת. וכן נראה שהבין בדעת הרמב"ם בביאור הגר"א לשו"ע,⁴ וכן כתבו אחרונים נוספים בדעת הרמב"ם.⁵

לעומת זאת, המג"א (שכו,ה)⁶ הבין שהרמב"ם אוסר רחצה במים שחוממו בשבת בהיתר אף במקצת הגוף, ולדעתו הסיבה לכך שהרמב"ם אסר רק הפשרה של כל הגוף ולא של מקצתו, היא 'דס"ל דאין זה רחיצה גמורה'. לכאורה, קשה להכניס בלשון הרמב"ם את הבנת המג"א, שכן הרמב"ם מדמה את ההפשרה לרחיצה מבלי לסייג דמיון זה, בעוד שלפי המג"א הפשרה שונה לקולא מרחיצה. בנוסף, איסור רחיצת מקצת הגוף במים שחוממו בשבת בהיתר לא הוזכר ברמב"ם כלל, וקשה לייחס לרמב"ם איסור שהוא לא כתב. בנוסף, קשה על עצם ההבנה שיש איסור לרחוץ במים שחוממו בהיתר בשבת, שלא מצאנו בחז"ל מקור לאיסור כזה.⁷

3. תוס' (לט,ב ד"ה ממעשה), תוס' ר"י הזקן ותלמידו (לט,ב ד"ה ממעשה), רמב"ן (שבת לט,ב ד"ה ושמינין): "דמטמין בדבר המוסיף, אסור התבשיל אפי' דיעבד", רשב"א (שבת לט,ב סד"ה אמר רב), ריטב"א (שבת לט,ב סד"ה אמר רב), ר"ן (שבת יח,א בדפי הרי"ף ד"ה גרסינן) ועוד. ראה גם להלן הערה 8.
4. או"ח שכו,ד (בתוספת הסברים בסוגריים רבועים): 'ידייק כל גופו, שסובר דחימום אינו אסור [והסיבה לכך שחימום המים כשלעצמו אינו אסור היא] כיון שמפשיר [ואינו מבשל], כמו שכתב [הרמב"ם] שם; רק משום הרחיצה [יש לאסור, שברחיצה בחמים עוברים על גזירת הבלנים], והוי כחמין שהוחמו מערב שבת, דאין אסור אלא כל גופו'. אמנם אין זה מוכרח לגמרי, שכן ניתן להבין שהמילים 'כיון שמפשיר' באות בהנגדה לא רק לבישול אלא גם לרחצה במים חמים, ויש אחרונים שהבינו כך.
5. לבוש (שכו,ה), ראש-יוסף (שבת מ,ב ד"ה והר"מ), מאמר-מרדכי (כרמי; שכו,ד), בית-מאיר (שכו,ד), שו"ת אגרות-משה (או"ח א,כו,ב), חזון-עובדיה (שבת ו,עו-עז; ועיין שם שציין מקורות נוספים שהבינו כך), נטיית העטרת-שלמה (זעפרני; ס"י כב אות א), מעשה-השבת (כהן; עמ' רפט), הרב חיים מרדכי גוטליב ("בענין רחיצה בפושין וכנגד המדורה", נתיבות העיון [ישיבת צאנז, נתניה תשס"ו] עמ' שסח).
6. וכן כתב הפמ"ג (א"א שכו,ה), אך בספרו ראש-יוסף (שבת מ,ב ד"ה והר"מ) כתב שהרמב"ם מתיר רחצת מקצת הגוף במים שחוממו בשבת בהיתר, ואולי דבריו בפמ"ג אמורים רק אליבא דהמג"א, וצ"ע.
7. כן העירו בספר מנורה-הטהורה (שכו,ה ד"ה והפשוט); עטה-אור (שבת ס"י יח עמ' צט); מילי-דשמעתא (שבת ס"י ט אות ה ד"ה ולכאורה). המשנ"ב (שכו,ז) הביא להלכה את דברי המג"א. מקור נוסף שכנראה הבין את דברי הרמב"ם כמג"א הוא שו"ת משפטי-עוזיאל (ג,מה,ד). בספר מטבח-כהלכה (עמ' 396) הביא ראה לאיסור

ד. דעת הרא"ש

כתב הרא"ש (שבת פ"ג סי' ט): 'מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן, ובלבד שלא ישתטף ויתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מים שעליו. לכך, צריך אדם ליזהר, אחר שנטל ידיו, שלא יחמם אותם נגד המדורה עד שינגבם תחלה'. בדברי הרא"ש מבואר שאיסור ההתחממות כנגד המדורה לאחר רחיצה אינו מוגבל לכל הגוף, אלא חל גם על ידיים. דברי הרא"ש הובאו בשו"ע (שכו,ה) בלשון 'יש אומרים'. בביאור הדברים, כתב המג"א (שכו,ו) שטעם האיסור הוא גזירה על רחצה במים שחוממו בשבת.

האחרונים העירו על דברי המג"א הללו:

א. אין מקור בגמרא לאיסור רחצה במים שהוחמו בשבת בהיתר, והגמרא בשבת שהמג"א ציין אליה עוסקת בפעולת החימום עצמו, הנעשית על ידי אדם (בית-מאיר שכו,ד).

ב. השו"ע בסעיף ו, שהמג"א ציין אליו, עוסק בנתינת כלי עם מים חמים על הבטן, ומפורש בב"י שהדבר נאסר משום סכנה, והאיסור חל אף במים שחוממו לפני שבת (חזון-עובדיה שבת ו,עו).

ג. ניתן להבין שדברי התרומה והסמ"ק שציין המג"א מתייחסים דווקא לחימום באיסור בשבת, ולא לחימום בהיתר (תהלה-לדוד שכו,י⁸).

האחרונים הציעו שני הסברים אחרים לדברי הרא"ש, שלפיהם אין מדבריו מקור לאסור שימוש במים שחוממו בשבת בהיתר:

א. מדובר בחימום עד לחום שהיד סולדת בו, והוא אסור משום בישול⁹;

ב. מדובר בגזירה נקודתית על התחממות כנגד המדורה, ולא איסור כללי על שימוש במים שחוממו בשבת בהיתר (מילי-דשמעתא שבת סי' ט אות ה ד"ה ובתוס').

ה. רחיצה במים שחוממו באוטומציה

השו"ע (או"ח שכו,ג) אסר להעביר צינור מים קרים בתוך מים חמים מערב שבת, משום הטמנה. על כך כתב המג"א (שכו,ד): 'ודוקא אם ממשיך בצונן דרך סילון המוקף מכל צד, אבל אם המשיך מערב שבת צוננים לתוך חמין שיתערבו יחד, שרי. ולרש"י גם זה מיקרי הטמנה'. על כך הקשה רע"א (בהגהותיו שם) משיטת המג"א האוסרת שימוש במים שחוממו בשבת, ותיירץ: 'צריך לומר דהכא עדיפא, כיון דלא נעשה מעשה בשבת כלל'.¹⁰

לאור דברי רע"א הללו, יוצא שגם למג"א מותר להשתמש במים שחוממו בשבת בהיתר על ידי מכשיר חשמלי שהופעל באוטומציה מלפני שבת, שכן גם בזה, 'לא נעשה מעשה בשבת כלל'. ואכן כך פסק ב'שמירת שבת כהלכתה' (יד,ב-ג והערה יב), והביא שהרש"ז

משו"ת מלמד-להועיל (ג,נח), אך נראה שהמלמד-להועיל לא אסר מעיקר הדין ('איני מסכים להקל'), וכן נראה מכך שלא ציין מקור לאיסורו.

8. וציין למגיני-שלמה (שבת לט,ב ד"ה ואני) שכתב שאיסור ההנאה מחמין שהוחמו בשבת, הוא משום מעשה שבת. גם הריטב"א (שבת לט,ב ד"ה ופרכין) כתב שהאיסור הוא משום מעשה שבת ולא מגזירה עצמית הכוללת גם חימום בהיתר. כן עולה גם מהפני-יהושע (שם ד"ה בא"ד ומיהו קשה), הישבת של מי' (שם ד"ה ולעיקר) והצל"ח (שם על תד"ה אלא). במילי-דשמעתא (שבת סי' ט אות ה ד"ה ועיין במ"א שהביא) כתב שלא מצא את הדברים בתרומה ובסמ"ק, ונראה שמצא את הדברים הנ"ל, ולא ראה בהם שום ראיה. התהלה-לדוד עצמו סיים וכתב להקל רק במים שהפשירו בהיתר בשבת, ולא כשמשם התחממו.

9. חמד-משה (שכו,א), עולת-שבת (שכו,י). הסבר זה הועלה כבר בב"י על אתר, ומקורו בירושלמי.

10. ועיין במה שהקשה רע"א בחידושו (שבת מ,ב) על המג"א, ובמה שהאריך בזה בספר האיר-יוסף (סי' מט).

אורבך אמר כן מדעת עצמו, ושוב מצא כן בדברי רע"א. אמנם במקום אחר בשש"כ¹¹ נראה שהחמיר בזה, וצ"ע.¹² וכן הובאו דברי רע"א להלכה על ידי אחרונים רבים נוספים.¹³ וכן פסק הרב יהונתן בנימין וייס (שו"ת מתנת-בנימין, או"ח סי' מד), וכן כתבו כמה מחברים בנוגע לגלישת: הרב אברהם ישעיה שפירא (מנחת-איש שבת ב, תרצה), הרב יואל רבינוביץ ('מדריך הכשרות המעשי' עמ' 131, 143) והרב בנימין חגי (משאת-בנימין, בקנה-אחר ז [תש"פ] יג, עמ' תג). בשו"ת להורות-נתן (י, מב, ד) הוכיח מדברי המשנ"ב (בביאור-הלכה שכו, ג ד"ה אפילו) שגם הוא סבור כרע"א, וכך משמע גם מכך שבמשנ"ב (שכו, יג) התיר לערבב מים חמים וקרים, אף שלא כתב במפורש את הסבר רע"א להיתר.

עמדתו של הרב שמואל ואזנר בעניין זה השתנתה במהלך הזמן: מתחילה (א, נח), כתב לאסור שימוש במים אף כשחוממו באוטומציה, וזאת על פי התוס'–ישנים (שבת לט, ב בגיליון ליד תד"ה והא).¹⁴ בתשובות מאוחרות יותר (ג, לג; ג, מז; ד, לא), חזר בו וכתב שאפשר להתיר זאת, בעיקר בעקבות הטענה שדברי התוס'–ישנים אינם מוסכמים על יתר הראשונים ועל רע"א. מלבד הראשונים החולקים על התוס'–ישנים, ישנם קשיים רבים בדברי התוס'–ישנים, והם לא נידונו בדברי הרב ואזנר, ואכמ"ל, וגם אין בידינו נוסח מקורי ומלא של דברי התוס'–ישנים. לאור כל זאת, נראה שאין בדברים שהובאו בשם התוס'–ישנים כדי להצדיק פקוק בדברי רע"א.¹⁵

11. א, מט, והערה קמב. בהערה קמב הוזכר הרשז"א, ולא ברור היכן מסתיימים הדברים המובאים בשמו. ולכאורה, מכך שלא נכתב 'עכ"ד', יש להסיק שדברי הרשז"א ממשיכים עד לסוף ההערה. עם זאת, סגנון הדברים מתאים יותר לרב נויבירט: אזכור שלושה אחרונים מאוחרים, והפניה לשתי הערות שוליים לעיל מינה – שני דברים שאינם אופייניים להערות הרשז"א שבשש"כ. נראה שהספק נפלט מדברי הרשז"א עצמו בתיקונים ומילואים לשש"כ (תשנ"ג, עמ' ד לפרק א הערה כד [=הערה קמב במהד' תש"ע]), ששם הוסיף לקראת סוף ההערה את המילים: 'לא לשנות מן המים', ומוכח שחותמו טבוע על כולה. לא ברור מדוע הוספה זו לא שובצה במהד' תש"ע, וצ"ע.

12. בספר מטבח-כהלכה (עמ' 396) נקט שאין סתירה בשש"כ, וההיתר הוא רק כשהמים כבר חוממו בפועל לפני כניסת השבת. ואולם, מלבד מה שסייג זה לא נכתב בשש"כ בפ"ד, בשש"כ אף מבואר שלא כן, שהרי השש"כ (שם) התיר במפורש שימוש במים קרים שחוממו על ידי עירובם במים חמים **בתוך השבת**. ועוד התיר השש"כ (שם הערה יג) שימוש במים שחוממו בדוד שמש **במהלך השבת**, לאחר שהשתמשו בשבת במים החמים שבדוד ונכנסו מים חדשים וחוממו בתוך שבת.

13. ילקוט-יוסף (יו"ט וחוה"מ סי' תקיא הע' ג עמ' שעב), שו"ת אבני-ישפה (ג, נה, ג; ויעו"ש שהחמיר כשהחמום האוטומטי המותר התחיל בשבת, ונראה שאין החמרתו שייכת במיחם המחומם מבעוד יום), שו"ת אשר-חנן (ט, יח עמ' כקה), בנין-משה (רצאבי; ג, נא, יא עמ' תסא), שו"ת שיח-דוד (גבאי; ב, לו עמ' תסז אות ד), ועוד רבים. בשו"ת תשובות-והנהגות (ב, רא ד"ה והאמת) טען שאין ללמוד מדברי רע"א לחימום על ידי שעון שבת שיש בו מעשה. לכאורה קשה ממה נפשך: אם 'מעשה' הוא מעשה אנושי בשבת, הרי שבחימום על ידי שעון שבת לא היה מעשה אנושי בשבת. ואם 'מעשה' כולל גם התרחשות אוטומטית, הרי שזו קיימת גם בזרימת המים. עוד כתב בתשובות-והנהגות (שם ד"ה ולאחר) שאף רע"א לא היקל במים חמים אלא רק בפושרים. לכאורה קשה להעמיס זאת בלשון רע"א שלא חילק. מלבד זאת, גם המג"א וגם רע"א התנחלו במפורש בלשון 'חמין שהוחמו'. בנוסף, לפי התשובות-והנהגות צריך לדחוק ולהעמיד את ההיתר לערבב מים חמים ומים צוננים רק באופן כזה שהמים החמים מביאים להפשרה בעלמא של הצוננים, ולא כשמחממים אותם, והרי בסתמא דמילתא המים החמים יכולים גם לחמם את הצוננים, ולא רק להפשר אותם.

14. כעין זה כתב בשו"ת מגדנות-אליהו (ב, צב ד"ה ובעיקר דעת).

15. בספר מטבח-כהלכה (עמ' 392–394) התקשה בדברי המג"א ורע"א הנ"ל, שהתירו שימוש במים צוננים וחמים שהתערבבו באופן שאין בו הטמנה, וטען שהיתר זה מנוגד לדברי ראשונים שאסרו זאת. הוא תירץ שלושה תירוצים: א. ההיתר רק כשהמים הצוננים נכנסים לסילון מערב שבת וממשיכים להתחמם בשבת, ולא כשמים חדשים נכנסים במהלך השבת. ב. ההיתר רק בפחות מיד סולדת. ג. לפי המג"א ההיתר מותנה בכך שכניסת מים צוננים התחילה לפני שבת. נראה שיש קשיים גדולים בתירוץ אלה: א. העמדה זו אינה כתובה במג"א

יש להוסיף כי בקרב רבים פשט המנהג להשתמש במים שחוממו בדוד שמש לצרכים שונים, וגם הנמנעים מכך לא תלו זאת בעצם חימום המים בשבת.

ו. היתר שתיית המים גם לשיטה האוסרת רחיצה

כמה פוסקים כתבו שגם לשיטת המג"א, יש להיתר שימוש במים שחוממו בהיתר בשבת לשטיפת כלים וכדומה, שכן לא נאסרה אלא רחיצה, ולא שימושים אחרים.¹⁶ בנוסף, יש שדייקו מסתימת המג"א והאחרונים שלא נאסרה אלא רחיצה, ולא שתייה: שו"ת שבת-הלוי (ג, מז, ב): 'מפורש במג"א סי' שכ"ו ס"ק ה-ו-ז, דגם בהוחם בשבת בהיתר הגם דמותר בשתייה, מכל מקום אסור ברחיצה כהוחם בשבת דגזירת רחיצה חמור יותר', הרב מנחם מנדל לובין (שיעורים-בהלכה סי' מז עמ' ככג סד"ה אכן), הרב חיים יעקב כגן ('יבדין רחיצה בחמין בשבת ויו"ט', קובץ חידושי תורה במסכת שבת ג [ישיבת פוניבז' תשמ"ח], עמ' 79), וראה הררי-קדם (ג, מג ד"ה ובעיקר). בשו"ת ציץ-אליעזר (ז, טז) הביא בהסכמה מקורות רבים להיתר חימום מים באוטומציה לצורך שתייה,¹⁷ ושמא הבין שהמג"א לא דן אלא על רחיצה. אמנם יש פוסקים שאסרו גם שתייה.¹⁸ לסיום, נציין כי במנחת-יעקב (דאהן; שבת ח"א יב, ט עמ' שכב-שכה) הרבה להקשות על דברי המג"א, כעין המתבאר לעיל, ובסיכום דבריו כתב: 'לפיכך, כל אשר ישנו צד היתר, יש להיתר'.

ז. סיכום

בדברי חז"ל לא מצאנו מקור לאיסור שימוש במים שחוממו בהיתר בשבת. שני מקורות קרובים לנידון זה הם איסור ההתקרבות למדורה מיד לאחר רחיצת הגוף, ואיסור ההטמנה במעשה שעשו אנשי טבריה, אך נראה שאין ללמוד מהם איסור באופן ישיר, ולרמב"ם ולרא"ש גם לא באופן עקיף.

לאור כל האמור, נראה שמעיקר הדין היה מקום לדון להיתר רחיצת מקצת הגוף במים שחוממו בהיתר בשבת. עם זאת, מכיוון שהמג"א והמשנ"ב ואחרונים רבים החמירו, נראה שלמעשה יש להימנע מכך, ולהיתר רק כאשר החימום נעשה באוטומציה, ללא מעשה אנושי בתוך השבת, או כשיש צד היתר נוסף, כגון שימוש לשתייה ולשטיפת כלים. לפי זה, ניתן להשתמש במים שחוממו בגלישבת לשתייה.

- וברע"א, ולכאורה גם אינה מסתברת מצד עצמה: הרי הזמן שבו נוצרת טמפרטורה אחידה למים המעורבים הוא קצר מאוד, ונמצא שעוד לפני כניסת השבת הושלם כל תהליך החימום. ב. הגבלת ההיתר לפחות מיד סולדת אינה כתובה במג"א וברע"א, והרי התוס' אסרו בלשון סתמית, והניחו שהמים הצוננים עשויים להגיע ליד סולדת, ודברי המג"א ורע"א נכתבו על בסיס דבריהם. ג. במטבח-כהלכה הקשה בעצמו על תירוץ זה, שהרי לשיטתו בהבנת התוס', הם אסרו ממש במקרה זה של התערבות שהחלה לפני השבת.
16. 'שמירת שבת כהלכתה' (א, הערה קלה; וכן כתב הרב נויבירט לרב ישראל רוזן (מכתב מז' במרחשון תשס"א, זמין בכתובת: <https://katzr.net/fd9196>); שו"ת 'באהלה של תורה' (ב, מג).
17. ומה שהחמיר בנידון דומה במקום אחר (ב, ו-ז), הוא מחששות שונים, ולא בגלל איסור עצמי להשתמש במים שחוממו בהיתר בשבת. ואדרבה, גם מדבריו שם מוכח שאין איסור עצמי על שימוש במים שחוממו בהיתר בשבת, שכן דן בחששות צדדיים ולא אוסר את השימוש מצד עצמו. והדבר ניכר במיוחד בתשובה השנייה שם (סי' ז), שבה כתב לו הרצ"פ פראנק להקל, והציץ-אליעזר השיב להחמיר בגלל חששות אלו, ושניהם לא ערערו כלל על עצם היתר השימוש במים שחוממו בהיתר.
18. כן עולה מדברי שו"ע-הרב (או"ח, מהדורא בתרא סי' רנט ד"ה והנה ברמב"ן), וכך משתמע לכאורה מתיאור שכתב רל"י הלפרין לדיון שהיה לו עם הרש"י אוירבך (עלון אספקלריה מ [אייר תשפ"ב] עמ' 39), וכן כתב בספר מטבח-כהלכה (עמ' 389) בשם הרי"ש אלישיב.